

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն

ՀԱՅ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐՈՒ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐԸ
ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ, ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒՆ. ԵՒՆ.

1512-1912

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ 400ԱՄԵԱՅ ՅՈՐԲԵԼԵԱՆԻ ԱՌԻՔՈՎ

Գ Ե Ղ Ա Ր ՈՒ Ե Ս Ա Կ Ա Ն Ե Բ Ե Ղ Տ Պ Ա Գ Ր ՈՒ Թ Ե Ա Մ Բ

Կ Ա Ջ Մ Ե Ց

Վ. Գ. ՋՍՐԳԱՐԵԱՆ

ԱՋԱՏ ՄԱՏԵՆԱՇՈՐ ԹԻԻ 20

96.	Գրիգոր Ձեղեղի Տիգրան (Շար.)	2	Պատկեր
97.	Սարգիս Ձեղեղի Տիգր	1	»
98.	Միխայել Ձեղեղի Տիգր	1	»
99.	Յակոբ Ձեղեղի Տիգր	3	»
100.	Կարապետ Պէջ Տիգր	2	»
101.	Պօղոս Պէջ Տիգր	1	»
102.	Տիգրան Մանուկյան	1	»
103.	Յովհաննէս Հիսարեան	4	»
104.	Աննոն Եսայէր Փառա Թրեկեր	1	»

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐ

Պ Ր Ս Կ Ի Ս.

(21)

1911

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԳՐ. ՕՍՄ. ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Պատր Այի Սեփեթնիկեր վարդգէթիւ 27

244.— ՍԱՐԳԻՍ ՁԵԼԷՊԻ ՏԻԻՉ

Դիստուած 1819ին

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

Վ. ԵՂՊ, ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ ԵՂՐԱՐԲ

Կ. ՊՈԼԻՍ

9(47.925)9

9-36

վէ տէվլէթ վէ քեաֆֆէի միւսլիմինն ու մուրլէրինէ իթթիզա էտէր տէյիւ խոխար օլու նան ագճէտէն իկիրմի պինտէն միւթէճավու զինի տիւզ օղուլլէրի վէ պազի ավանէլէրին զիմէթլէրինէ կէչիրուպ իթլաֆ իթտիրտիկին տէն սօղրա արալըք արալըք նաքա մէվճուտ տիր տէյիւ պիր գաչ տինի այրը քեաֆիրլէրին վէրաթլէրի փուսուլլէրի վէ տիրուզ ամիզ թագրիրլէրի իլէ խաքիփաի հիւմաիւնէ արդ իտէրէք զաթը քէրամէթաեաթ շահանէյի ալ տաթմաղա ճէսարէթ վէ ալէլիսուսուս պէյթիւ մալի միւսլիմինն պու մէրթէպէ էզա'աթ էյլէտիկինտէն ճէզասը թէրթիպ օլունան միւսա իլէ՛ Ապտիւլրահման պէին սէրի մագթիւի տիր :»

Տուեալ ի դիւանէ ԱՆՏՈՆԵԱՆՑ

Հետեւաբար մենք կազմած ենք մեր գաղափարը, այն է թէ Տիւզեանք զեղծում չեն ըրած, բայց կարգ մը անձանց դրամ տուած ըլլալով չեն կրցած գանձել և հաշուեքնութեան ատեն բաց տեսնուած է իրենց հաշիւներուն մէջ :

Փողերանոցի գլխաւոր Ապտիւլրահման պէյ երբ պաշտօնանկ կ'ըլլայ իրեն կը յաջորդէ ուրիշ մը որ ըստ սովորութեան կ'ուզէ տեսնել գանձին հաշիւը զոր Տիւզեանք արդէն պատրաստեր էին և անոր ներկայացուցին : Ոստիկանը չը գոհանար ատով և կը պատասխանէ թէ Սուլթանը պարզ թղթով մը չի գոհանար, նապա անմիջապէս արծաթ դրամով կը պահանջէ ձեզի յանձնուած դրամը :

Տիւզեանց յանձնուած դրամազուլը որով

դրամ կը տպէին, գրեթէ 25 միլիոնի կելլէր, Սուլթանին աւանդներէն զատ :

Բայց որովհետեւ իրենք սեղանաւորութիւն կ'ընէին, սոյն գումարը ցրուած էին զանազան տեղեր : Եւ անկարելի էր քիչ ատենուան մը մէջ հաւաքել :

Փողերանոցի նոր գլխաւորը ուրբաթ օր մը սովորականէն 4 ժամ աւելի կը մնայ փողերանոցին մէջ և երբ մեկնելու ժամանակ դրան դիմաց ամէնքը ժողվուած էին բարեւելու, Տիւզեանց կը դառնայ և կ'ըսէ «Սուլթանը կը հրամայէ որ փողերանոցէն չմեկնիք» :

Երկու եղբայրներն Գրիգոր և Սարգիս չափազանց վիշտ զգացին եւ նոյն գիշերը մնացին հոն, յաջորդ օր իրենց Միքայէլ եղբայրնին խնդիրը իմանալու համար Հալէթին դիմեց եւ այն ատեն իմացաւ որ բարեկամ կարծածնին էր իրենց խորխորատը պատրաստողը :

Փողերանոցին Ոստիկանը Տիւզեաններուն քանի մը օր միջոց տուաւ որ կարենան արծաթ դրամը վճարել, այդ պատճառաւ ժողով գումարուեցաւ էնկիւրիի եւ Պօլսոյ սեղանաւորներէն, օգնելու համար Տիւզեանց, սակայն կարգ մը նախանձտութիւններ անկարելի դարձուցին այդ դրամին հայթայթուելը, եւ երբ Տիւզեանք չկրցան զանել պահանջուած դրամը, այն ատեն Հալէթ շուտով Սուլթանին ելաւ եւ այդ կերպով ստուգեց իր կասկածները եւ իր բոլոր ճարտարութիւնը թափեց մինչեւ որ բռնի ստացաւ Սուլթանին իրատէն բոլոր Տիւզեանց եւ մերձաւորներու ձերբակալուելուն :

ՍԱՐԳԻՍ ՉԷԼԷՊԻ ՏԻԻԶ

1777-1819

Սարգիս Չէլէպի ծնած էր 1777 հոկտեմբեր 15ին և իր եղբոր Գրիգոր Չէլէպիի հետ 1812 ին արքունի ոսկերչագետ ուսնուեցաւ : 1817 յունուար 27ին ամուսնացաւ Տր. Պօլսո Շաշեանի աղջկան Օր. Սրբուհիի հետ :

Սարգիս քաջ մական (ճիրիտ) կը խաղար և նետաձգութեան մէջ արտաքոյ կարգի յաջող էր, այս խաղերն ալ թագաւորին հաճելի ըլլալուն, արտօնուած էր Սարգիսին որ ասոնցմով զուարճայնէ Սուլթանը :

1819 օգոստոս 27ին Գրիգոր և Սարգիս Չէլէպիները ինչպէս ըսինք արդէն, լանտարկուեցան փողերանոցին մէջ :

Պոստանճը պաշին զինուորներով Տիւզեանց ապարանքը կը մտնայ և սարսափած կիները և տղաքները ամէնը 18 հոգի, ամէն բանէ զուրկ նաւակի մը մէջ դնելով Հայոց Պատրիարքարանը կը զրկէ : Իսկ պալատան կահ կորստիքն և 40 միլիոն դրուշի գոհարեղէնները աճուրդով կը ծախուի մաս մ'ալ կը կողոպտուի :

Քանի մը օր ետք Տիւզեաններու պալատը կրկին քննուելու ժամանակ կը տեսնան որ պալատին մէջ մատուռ ունէին, քանի որ կրօնական ինդիւրներու բերմամբ առանձին եկեղեցի չէին կրնար ունենալ :

Եւ ինչպէս կը տեսնենք մահափճիւրին մէջ Տիւզեանց մահուան դատապարտուելուն մէկ պատճառն ալ իրենց Հոռոմէական ըլլալն էր «խանէլէրնտէ տախի քիլիսա պինա իտուպ քաթոլիք փափազլէրի կէթիրէրէք փահի թահթի սալթանաթ սէնիեէտէ ալանէն իճրաի այնի պաթալէ իլէ ճէսարէթ . . .»

Հալէթի համար լաւ առիթ մըն էր ասիկա և թէև Տիւզեանց աճուրդի հանուած կահ կարասին դրամազլիւէն աւելի էր, բայց ամէն միջոց ի գործ դրաւ անոնց մահուան վճիռը սունելու համար, թէև Սուլթանը իրատէ ընելէն ժամ մը վերջ զղջաց և մարդ հասցուց հրամանը ետ սունելու համար, բայց ի զուր, նախկին հրամանը արդէն գործադրուած էր :

Երեք եղբայրները Սարգիս, Գրիգոր և Մի-

քայէլ Չէլէպիները և հօրեղբորդիներն Մկրտիչ Չէլէպի բանտին մէջ համբուրութեամբ կը սպասէին երբ գիշեր մը 1819 հոկտեմբեր 2 ի սեւ գիշերը Պոստանճի պաշին ներս մտաւ եւ իրենց կարգաց վճիռ մը որով անոնք պիտի աքսորուէին Արշիպեղազոսի կղզիներէն մին :

Իրբեւ թէ զիրենք փողերանոց կը տանէին հաշիւնին գոցելու համար հազիւ հասան փողերանոցի քովի հրապարակը դահլիճ մը ծառի մը ետեւէն դուրս կ'ելլէ եւ երկու

241. ՍԱՐԳԻՍ ՉԷԼԷՊԻ ՏԻԻԶ

եղբայրներուն Գրիգորի և Սարգիսի ձեռքերէն բռնելով կը տանի արքունեաց դուռը ու հոն կը կարէ նախ Գրիգոր Չէլէպիի գլուխը . Սարգիս Չէլէպի թէև կ'ընդդիմանայ ի սկիզբան բայց տեսնելով եղբոր արիւնը ինքն ալ ծունդի կուգայ եւ ահա իր ալ գլուխը կը կտրեն, յետոյ գլուխները դրան երկու կողմի խոռոչներուն մէջ

կը դնեն ուր սովորաբար պէյերու եւ մեծամեծ-
ներու գլուխները կը դրուէր եւ ուր իրենցմէ
քիչ առաջ դրուած էր նաև իրենց Ապտիւլ-
րահման պէյ բարեկամին գլուխը :

Ահաւասիկ Սարգիս պէյին վիզէն կախուած
մահավճիռին պատճէնը :

Տիւզ օդուլէրինին հաֆթալարէ սիւրէթի տիր
«Իւշ տէօրթ սէնէտէն պէրու զարպանէի
ամիրէ մէմուրէրինին զաֆլէթ վէ թէսէյիւպլէ-
րինտէն նաշի ճիպլիլիյէթլիւրինտէ մէլֆուզ օլան
խրեանէթի իճրայա ֆուրսաթ պուլարագ իկիրմի
պին քէսէտէն միւթէճավուզ աքճէյի զիմմէթ-

լէրինէ կէշիրուզ եալըլար վէ խանէլէր պինասը
վէ սաիր էնվաի սէֆահաթ վէ ինթիշամլէրինէ
սարֆ իտէրէք պէյթ իւլ մալի միւսլիմինի իթ-
լաֆ վէ քէնտիլէրինտէն մատա միւթապլիքլէ-
րինին խանէլէրինտէ տախի քիլիսա պինա իտուզ
զաթօլիք փափազլարը կէթիրէրէք փահի թահթը
սալթանաթը Սլնիսէտէ ալէնէն իճրաի այնի
պաթալէ իլէ ճէսարէթտէն Տիւզ օդուլարնու-
տան Սերգիս նամ խախին պու վէճնլէ ճէզաի
սէզասը իճրա օլունմաղլէ լէշի մէնհիւսէսի տիր :»

Տուեալ ի դիւանի
ԱՆՏՈՆԵԱՆՑ

ՄԻՔԱՅԷԼ ՉԷԼԷՊԻ ՏԻԻՉ

1786 -- 1819

Միքայէլ Չէլէպի Տիւզ ծնած է 1786 Յուն-
ուար 21ին : Երբ Գրիգոր Չէլէպի պաշտօնի
անցաւ փողերանոցին մէջ ինքն ալ պատասխա-
նատու վարիչ եղաւ փողերանոցի ոսկւոյն վրայ :

Միքայէլ հաշուեկիւրը հաւատար չկրցաւ բե-
րել , և Հալէթէ և ուրիշներէ եղած պահանջ-
ներուն ի գոհացում մեծ գումարներուն գան-
ձումները յարմարագոյն ժամանակի մը սպասած
ատեն, զրէթէ տարի մը կանցնի :

«Իր պաշտօնավարութեան երկրորդ տարին է
որ հաշիւ կը պահանջուի և անա մէջտեղ կելլէ
հաշիւներու անհաւատար վիճակը , այն ատեն
Պէզճեան՝ Գրիգոր Չէլէպի կը վազէ և կշռոյն
պակասը լեյնել կը խոստանայ , միայն թէ պայ-
մանաւ որ ոսկւոյն վրայ գրուողները հանուին և
նոյն պաշտօնը իրեն Պէզճեանի յանձնուի» կը գրէ
Հ . Մէնէվլիեան , մինչդեռ ստոյգն այն է թէ
բարեկամներու թախանձագին անսայով Պէզճեան
դիմած է կարգադրելու համար հաշիւները , սա-
կայն ուշ էր արդէն :

Արդէն չընցինք թէ եկեղեցի գտած էին

Տիւզեանց սպարանքէն , այդ եկեղեցւոյն
զգեստները և պատկերները ամէնքն ալ Հայոց
Պատրիարքարանը զրկուած են :

Պէրպէրեանի մէջ կը կարդանք թէ եթէ
փափազէին Հայ ամիրաները և հարուստները
միարանելով կարող էին զանոնք փրկել զՄ-
խատումէ :

1819 Հոկտեմբեր 2ին Միքայէլ Չէլէպի և իր
հօրեղբորորդին Մկրտիչ Չէլէպի կախուեցան
Եէնի-գիւղի իրենց ծովեզերեայ սպարանքին
պատուհանէն :

Ամբողջ Հայ Ազգը կ'ողբայ ազնիւ Տիւզեանց
մահուան վրայ , այլ չենք գիտեր թէ ինչու նոյն
օրը Գանտիլի Տավուսեան Անտօնի ասն մէջ
խնջոյք կը կազմեն Թընկըրեան Յակօր և Յով-
սէֆ , Գլլճեան Գրիգոր և Գօլճեան քահանա-
ներու զաւակներ , ուրախանալով Աբբայական
ուխտին պաշտպաններուն մահուան առթիւ :

Գլխատուած երեք եղբայրներու և Մկրտիչ
Չէլէպիի գերեզմաններն կը գտնուին Գուրու
Չէլմէ , թէև արձանագրութիւններ չկան բայց

գատրաստուած են Հ . Ղուկաս Վ . Օղուլուխեանի
յողմէ որոնք են .

Չայս իմաստ սուսու եւ ուսոյց :

Ծնեալ յամի 1774, Յունիս 4.

Չրաւեալ ի 1819 Հոկտ. 2

Գրիգոր Տիւզեան
Մօսօ, պերճուքեամբ անձին ու բանի
Գերիվերոյ ամենայնի
Բաց անյագուրդ ապերախսէն
Ոյր ամպարիս ժանիքն սուր

Ի հողոյ աստի ունայնութեան
Յոր իջանեն փառք աշխարհի
Դալարասցի
Յորոտալ փողոյ
Դարձանաբեր Յարութեան
Ծաղիկ կայսառ անուշահոտ
Հնձեալ դարապարս
Քաղցր եւ զուարթախն յամենայնի
Երկր քաղաւորաց ցանկալին
Սուրբեան բախտին եւ մարդոյ նշան
Տիւզեանն Սերգիս :

Ծնեալ յամի 1777, Հոկտ. 15

Չրաւեալ ի 1819 Հոկտ. 2

245.— ՄԻՔԱՅԷԼ ՉԷԼԷՊԻ ՏԻԻՉ

Ենաս զգեղեցիկ զարեւն նորա
Չկարացեալ հանճարեղ ոգւոյն
Ի հաւան զսիրս իւր անել,
Թէ գուցէ բնաւ
Այնպիսի սեւա սիրս ապաւնորհ :

Ծնեալ յամի 1786, Յուլ. 21

Չրաւեալ 1819 Հոկտ. 2

ՅԱԿՈՒՐ ՉԷԼԷՊԻ ՏԻԻՉ

1793 -- 1847

Յակուր Չէլէպի Տիւզեան ծնած է 1793 Յունվար 3ին: Բնականէն գեղեցիկ ձիրքերով զարդարուած մասնաւոր հակամիտութիւն ունէր նկարչութեան:

Մինչդեռ իր երեք եղբայրները ցաւալի վախճան մը կունենային իրենց ուղեկցող Պօստանձի պաշին որ Ապտուլլահ կը կոչուէր, և որ թէև բարեկամ էր Տիւզեանց բայց բռնադատեալ կատարած էր բարձրագոյն հրամանը, ծովակալ անուանուած էր: Այդ մարդը մեծապէս զայրացած էր Տիւզեանց մահուան վրայ և այդ պատճառաւ թշնամի դարցած էր Հալէթի:

Այս աղետալի անցքերուն ժամանակ Յակուր Չէլէպին Մորէա կը գտնուէր ուր պոռոյտի գացած էր մասնաւոր նաւով մը: Յակուր Չէլէպին երբ կայս. հրովարտակը ընդունեցաւ համարեց զայն, ճակտին վրայ դրաւ և նաև մտաւ Պոլիս դառնալու, Հալէթ որ միտքը գրած էր բոլոր Տիւզեանց ընտանիքը չնջել, Յակուր Չէլէպին ալ ամբաստանեց իբր ապստամբութիւն փորձող մը Չէպի մէջ: Սակայն երբ Ապտուլլահ ծովակալը կայսեր պատմեց Յակուր Չէլէպի վարմունքը՝ հրովարտակը ստացած ատեն, Հալէթի ստութիւնը մէջտեղ ելաւ, որով Տիւզեան երեք եղբայրները Յակուր, Կարապետ և Պօղոս փեարվար 26ին աքսորուեցան Կեսարիոյ Ս. Կարապետի վանքը ուր մեծ պատուով ընդունուեցան և այնքան մեծ հիւրասիրութիւն և ասպնչականութիւն տեսան, որ յիշատակ ուղերձ մը թողուցին հոն (տես թ. 249) այդ գրով կը յայտնեն իրենց գոհուակութիւնը: Յետոյ Յակուր Չէլէպին Գաղէզի հետ միասին (տես թ. 247) մեծաքանակ գումարներ նուէր զրկած են վանքին:

Երբ Տիւզեանք աքսորուեցան Ապտուլլահ ամբաստանեց Հալէթը և անոր նենգութիւնները մէջտեղ հանեց: Այդ պատճառաւ Սուլթան Մահմուտ Հալէթը պաշտօնէն հանեց և աքսորեց

Գոնիա և անոր տեղը վէզիր անուանեց Ապտուլլահը: Հաղիւ Հալէթ ճամբայ ելած էր գտնուեցաւ իր տանը մէջ իր գզրոցը ուր կային թղթեր և գործոններ, նաև երկու ծրար յակինթ զոր թագաւորը տուած էր Հալէթի՝ յանձնելու համար Սարգիս Չէլէպիին որպէս զի իրեն երախակալ մը չինէ

246.— ՅԱԿՈՒՐ ՉԷԼԷՊԻ ՏԻԻՉ

և զոր Հալէթ քովը պահելով, շատ անգամ Սարգիս Չէլէպին իբր դանդաղկոտ ամբաստանած էր: Այս յայտնութեան վրայ Սուլթանը զայրացած հրաման կ'ընէ Հալէթը սպաննելու, և հաղիւ Գոնիա հասած հոն կը գլխատեն զինքը և գլուխը կը բերեն Պոլիս որ Սուլթանին հրամանով Ղալաթիոյ ազրանոցը կը նետեն, նոյն վիճակը ունեցաւ նաև Իսխել Հրեայ սեղանաւորը որ Հալէթի չարութեանց գործակից էր և երկուքին ալ ստացուածքը յարքունիս գրաւուեցան:

Կարապետ Չէլէպի և Վալիսի Սուլթանին սեղանաւոր կարգեց զինքը:

Իր ձեռն հասակին մէջ երբ Կայսեր կը ներկայանար, Կայսրը ի յարգանս Անոր ձերութեան ընդ առաջ կերթար:

Պարստան մէջ շատ սիրուած էր և յարգուած:

1855 Նոյեմբեր 27ին Կարապետ Պէյ Մեուա 79 տարեկան հասակին մէջ և թաղուեցաւ Գուրու-Չէլմէ Տիւզեանց յատուկ դամբարանը:

Հետեւեալ տաղանագիրը պատրաստուած է իր գերեզմանին վրայ դրուելու համար:

Տիւզեան Կարապետիս .
Բարեաց գործակից
Նեղեակից մարմին
Խուց մի եւս աստ ի ծոց

248.— ԿԱՐԱՊԵՏ ՊԷՅ ՏԻԻՉԵԱՆ

Բարեաց գործակից
Նեղեակից մարմին
Խուց մի եւս աստ ի ծոց
Կարապետ Չէլմէ
Տիւզեանց յատուկ
դամբարանը
1855 Նոյեմբեր 27ին
Մեուա 79 տարեկան
հասակին մէջ
և թաղուեցաւ
Գուրու-Չէլմէ
Տիւզեանց յատուկ
դամբարանը

Կարապետ Չէլմէ
Տիւզեանց յատուկ
դամբարանը
1855 Նոյեմբեր 27ին
Մեուա 79 տարեկան
հասակին մէջ
և թաղուեցաւ
Գուրու-Չէլմէ
Տիւզեանց յատուկ
դամբարանը

Չէլմէ Չէլմէ անուանուած և վերանուն տրուած

1823 թ. հունիս 18

249.— ԿԱՐԱՊԵՏ, ՅԱԿՈՒՐ
ԵՒ ՊՕՂՈՍ ՊԷՅԷՐՈՒ
ՈՒՂԵՐՁԸ

Չէլմէ Չէլմէ
1823 թ. հունիս 18

Հասարակաց մօրս մեծի
Հանգիցես յուսով
Մինչև ի ծաղկաբեր
Գարուն եղեմական
Ամենամայրն խոնարհեալ վերին
Վերացի գեղ ի գիրկան
Ի հաս ի համբոյր երանութեան:

Մենայ յամի 1779 Յուլիս 28

Փոխեալ ի 1855 Նոյ. 27

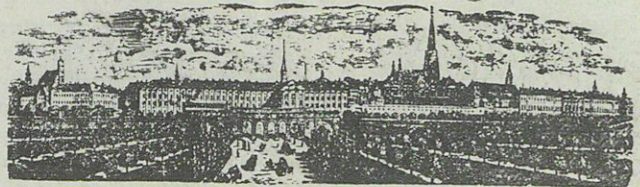
Պօղոս Պէշ Տիւզ ծնած է 1797 Փետրուար
17ին, ինչպէս որ արդէն յիշեցինք քաղաքում
էր Կեսարիոյ Ս. Կարապետ վանքը ուսկից վե-
րադառնալով 1839ին յատուկ հրովարտալով
Յակոբ Չէլէպիի՝ հակոբութեան սակ արքունի
ուկերչապետ անուանուեցաւ եւ մեծ յաջողու-

250. — ՊՕՂՍ ՊԵՅ ՏԻՒԶԵԱՆ

Ե Ի Բ Ա Պ Ա

Չարամխան Լուրեր

1853 23 (11) ՅԱՐՏ 1853

Երևան քաղաքի հարկաւորները...
Պարտաւորութիւնները...
Կարգադրութիւնները...
Ստորագրութիւնները...

Ստորագրութիւնները...

Ստորագրութիւնները...
Ստորագրութիւնները...
Ստորագրութիւնները...

Ստորագրութիւնները...

Ստորագրութիւնները...

247. — ԳԱԶԷՉ ԱՄԻՐԱՅԻ ԶԵՌԱԳԻՐ ՆԱՄԱԿԸ ԶԱԿՈՒ ԶԷԼԷՊԻ ՈՒՂՂՈՒԱԾ

Նոյն փնտաղը չպիտի ունենար նաև Գազէլ
ամիրա երբ արդարեւ ինքն ալ մասնակից եղած
ըլար Տիւզեանց դաւաճանութեան մէջ:
Իրաւ է որ Գազէլ 1820 ին քաղաքում է
բայց ոչ թէ Տիւզեանց, այլ հրաւեր «Սի-
րոյ» ի համար որու մասին պիտի խօսինք

Պօղոս Պատրիարքի կենսագրութեան մէջ:
Այժմանս եւ իր եղբայրը՝ Կիպրոս, Ալիք-
սանեան Յովհաննէս եւ երեք եղբայրները՝ Նիյ-
տէ, Ազնաուրեան երեք եղբարք՝ Իլիմիա,
Չառեան Յովսէփ՝ Միտիլի, Գիւլիւր Յովհան-
նէս՝ Հոռոզոս, Յարութիւն Չէլէպի եւ մայրը

Մարիանէ՛ Ետտան քէօյ աքորուեցաւ : Փո-
ղերանոցի միւս բանտարկեալները այր և կին
որոնցմէ մէկ մասը պատրիարքարանը բանտար-
կուած էին իրենց տունները դացին , իսկ աքոր-
եալներուն տունները ծախուեցան : Տիւղեանց
տունն ալ յափշտակեց Իսիէլ հրեան :

1823 ին Սուլթան Մէճիտ կայսեր ծննդեան
առթիւ Տիւղեանց քոյրերու խնդրանքով եւ
Պէդճեանի միջնորդութեամբ ապրիլ 15 ին բոլոր
աքորեանները ներման արժանացան և վերա-
դարձան Պոլիս : Պէդճեան Տէրութենէն գնեց
Տիւղեանց Գուրու չէշմէի ծովեղերեայ ապարան-
քը և նուիրեց Տիւղեանց որպէս զի բնակին
և որոնց եկամուտ մըն ալ կապուեցաւ :

Այսպէս երեք եղբարք երկու քոյրերով
առանձին կ'ապրէին մինչև որ Պէդճեան հիւան-
դացաւ և Սուլթանը զինքը սեանելու գնաց ,
այն ատեն Գազէզ խնդրեց Սուլթանէն որ իր
մեռնելէն ետք փողերանոցը յանձնէ Յակոբ Չէ-
լէպիին և իր ծառային Քիւչիւք Յարութիւնի :
Իր մահուանէն վերջ Սուլթան Մահմուտ Յա-
կոբ Չէլէպիին կանչելով տեսուչ անուանեց
փողերանոցին և նաև իր անձնական եկամուտից
սեղանաւոր , իսկ իրեն ոսկերիչ անուանեց Պո-
ղոս Չէլէպիին :

1844 ապրիլին Յակոբ Չէլէպի փողերանո-

ցէն դարձած ատեն սկարութիւն մը կ'ունե-
նայ , բայց Սուլթանին կողմէ զրկուած բժիշկ-
ներ վտանգը կ'անհետացնեն :

Յակոբ Չէլէպի ամուսնացած էր Պողոս
Պիլէզիկճեանի Լույսիքա աղջկան հետ և ունե-
ցած էր երկու զաւակ՝ Յովհաննէս և Գրիգոր
որոնք Պողոս և Կարապետ Չէլէպիներու խնա-
մակալութեան տակ սեղանաւոր անուանուեցան
և էջզաֆն առին :

Յակոբ Չէլէպի հիւանդութենէն ազատե-
լուն պէս երկրագործութեան խորհրդարանին
անդամ անուանուեցաւ 1844 հոկտ. 6ին և
փողերանոցի զարգացման համար ամէն ջանք
ընել սկսաւ : Տէրութեան փողերանոցին մէջ շո-
գեշարժ մեքենաներ մտցուց որպէս զի թէ՛ դրա-
մանատութիւնը դիւրսնայ և թէ՛ աշխատաւորնե-
րու խնայողութիւնը ըլլայ : Այս միջոցին ոսկի մէ-
ճիտիչները կոխուեցան : Տիւղեան Յակոբ Չմիւս-
նիոյ մէջ կանգնած է թղթի գործարան մը և Վի-
էննա լոյս տեսած Եւրոպա լրագիրը իր ձեռն-
տուութեամբ և յորդորանքովը հրատարակուած
է (տես թիւ 351) :

1847 Յուլիս 4 ին Վիլէնցայի մէջ կը մեռնի
երբ իր հիւանդութիւնը դարմանելու համար
Եւրոպա կ'ուղեւորէր :

Կ Ա Ր Ա Պ Ե Տ Պ Է Յ Տ Ի Ի Զ

1779--1855

Կարապետ պէյ Տիւղ ծնած է 1779 Յուլիս
28ին , ինք չափազանց սիրելի եղած էր Վեհա-
պետին , անանկ որ Կայսրը հաճեցաւ անգամ մը
ընթերել Կարապետ Չէլէպիի այգիին մէջ և որ
մըն ալ իր Վեհ. մայրը մասնակից ըրաւ Տիւղեանց
հիւրասիրութեան : 1819ին փոթորիկը անցած
էր և Կարապետ Պէյ հետզհետէ կը յառաջանար :
Օսմանեան Պետութեան բոլոր բարձր շքանշան-

ներէն շատերը ստացած էր և 1849 ընդունած
էր բիւթպէյի վալայի աստիճանը , որով ամէն
զինուոր պարտաւոր էր ողջունել զինքը , բան մը
որ մինչևեւ այն ատեն ռայաի մը տրուած չէր :
Օտար Տէրութիւններէ ալ պատուանշաններ
ընդունած էր որոնց ամէնքը 12 հաս էին :

1850 Յունիս 22ին Սուլթանը իր համար-
ման ի նշան Պէյութեան աստիճանը շնորհեց

թեամբ վարեց սոյն փափուկ պաշտօնը : 1853
Օգոստոս 24ին Յակոբ Չէլէպիի երկու զաւակ-
ները՝ Յովհաննէս և Գրիգոր Փարիզ զրկեց ուս-
ման համար : Պողոս Չէլէպի իր եղբայրներուն
ազնուութիւնը եւ մեծութիւնը ունէր , 1871
Յունուար 28ին Չուիցերիոյ մէջ մեռաւ երբ
հոն գացած էր դարմանելու համար իր հիւան-
դութիւնը :

Ա Ղ Բ Ի Ի Ն Ե Ր . — Պասն . Պերպերեան . —

Ժամանակ 1863 Ս . Փափագեան . — Կենսագրու-
թիւն Յ . Պեղճեանի Ս . Փափագեան . — Ազգարա-
նութիւն Տիւղեանց Զարմիւն Հ . Մեկնախոյնեան . —
Պասն . Ժամանակակից Նորիխան Ա . հաստ . —
Անտոնեան մատենադարան . — Պասն . Հայ երա-
ժրշաց ձեռագիր Ա . Հիւարդեան Քահանայի . —
Կենսագրութիւն երեւելի անձանց Բ . հաստ Վե-
նէիկ . — Գերեզմանասանց արձանագրութիւն
ձեռագիր . — Հայրենիք Ա . Այլագեանէ :

Տ Ի Գ Ր Ա Ն Մ Ա Ն Ա Վ Ե Ա Ն

1841--1888

Տիգրան Մանավեան աքնաջան ուսուցիչը
ծնած է 1841 ին Բերայի մէջ , զաւակն էր Յով-
հաննէս Արսէնեան անուն աղքատ մրգավաճառի
մը : Հազիւ 10 տարեկան՝ իր հօրմէն ընդու-
նած աղքատութեամբ մը կը ստիպուի իր գըւ-
խուն ճարը տեսնելու համար սեփական աշ-
խատութեան դիմելու : Սակայն ձեռունի հօր-
եղբայր մը , ուրուարակիր Գրիգոր կը ստանձնէ
խնամակալի պաշտօնը ու փոքր կը տանի իր
եղբորորդւոյն մտաւոր կրթութեանը :

Կ'երեւնայ Տիգրան գոհացնելու համար թէ՛
հօրը և թէ՛ հօրեղբորը իղձերը միանգամայն , կը
դրուի սպարանի մը մէջ իբր աշակերտ ուր
կ'ուսանի վիճագրութեան արուեստը , միան-
գամայն նոյն միջոցին աշակերտելով Վէզիր
խանի մէջ սեղի ունեցած դասախօսութեանց :

Այդ կերպով իբր ուշիմ աղայ յառաջգիժու-
թիւններ կ'ընէ ուսանելով բաւականաչափ Հա-
յերէն : Տիգրան՝ ջրոտ , կրքոտ և ըմբոտ բնա-

ւորութեան մը տէր էր և յանդուգն ալ էր այդ
պատճառաւ իր միջավայրը նեղ գալ կը սկսի իրեն
ու 1861 ին Տիգրանեան Մկրտիչ հրաշագործ վար-
դապետին հետ կը մեկնի Բալուի Քաղցրահայեաց
վանքը թէ՛ ուսանելու և թէ՛ ուսուցանելու
համար : Տիգրանի ձեռներէց ոգին ի յայտ կու-
գայ նոյն թուականին իսկ երբ կը հրատարակէ
Արեւակ անուն թերթ մը վիճագրութեամբ :

Այդ միջոցին Հաւաւցի ուսուցիչ մը՝ Անդրէաս
Կատարկանց վանքին նորաբաց դասարանին
մէջ կը դասախօսէր ուրկէ կ'օգտուի Մանավեան
ևս :

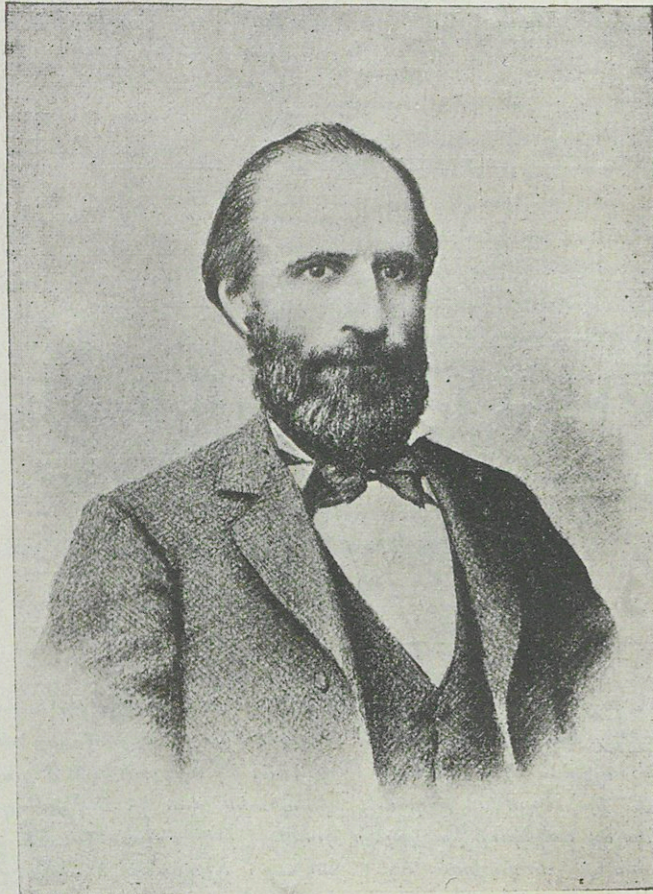
Հայաստանի օդն ու ջուրը և բարձրը Տիգ-
րանը կ'ընեն կարիճ մը որուն ձեռքէն անպա-
կաս կ'ըլլայ հրացանը :

1869ին կը վերադառնայ Պոլիս և շարու-
նակելով հեռելի ուսուցչական ասպարէզին
Ռօտօսօ կը մեկնի սեղւոյն վարժարանին մէջ
դասախօսելու համար : Հոն կ'ամուսնանայ Ան-

նա անուն աղջկան մը հետ ուրիշ բազմաթիւ զաւակներ կ'ունենայ :

Տիգրան Մանավեան թատրոնն ալ համարելով իբրև ժողովրդական դպրոց մը այդ միջոցներուն կը գրէ Գայլ Վահան անունով թատերգութիւն մը որուն նկկայացումը ջերմ ընդուն-

տարիէտիրնէ , յետոյ Պոլիս՝ Գուժ-Գարու, Եէնի-Գարու, Եէտի-Գուլէ (որբանոց), Սամաթիա, Խասգիւղ իր ուսուցչական պաշտօնը ի գործ դնելու համար հեւ ի հեւ կը վազվզէ ու շունչ ու ոգի սպառելով կ'ուսուցանէ անընդհատ 20 երկար տարիներ ու ի վարձք իր դործունէութեան քսան-

252.— ՏԻԳՐԱՆ ՄԱՆԱՎԵԱՆ

նելութեան կ'արժանանայ : Այդ գիրքը տպագրուած է 1874ին : Գրած է նոյնպէս Վարդան Մամիկոնեան կամ հայրենիքի նահատակը անունով ողբերգութիւնը (Տպուած Պոլիս 1911ին) եւ Պատմական մտերմակը անունով զաւեշար (Տպ. Վանա 1899) :

Ա'լ ասկէ վերջ սկսած է Տիգրանի համար Հայ ուսուցչի թախառական կեանքը , մէկ քանի

ամեակին հրամանաւ ժամանակին Պատրիարքին կը զրկուի իր բոլոր դասերէն և հետեւաբար ապրուստի ալ միջոցէն , որովհետեւ յանդգնած է եղեր քննադատել Ուսումն. Խորհուրդի ուսմանց ծրագիրը ազգ . թերթի մը մէջ բնելով թէ «Գոչիլովի սայլին առակը շատ աղէկ կը յարմարի մեր դաստիարակութեան խնդրոյն զոր սգիտութիւնը դէպի խաւար տանիլ կ'ու-

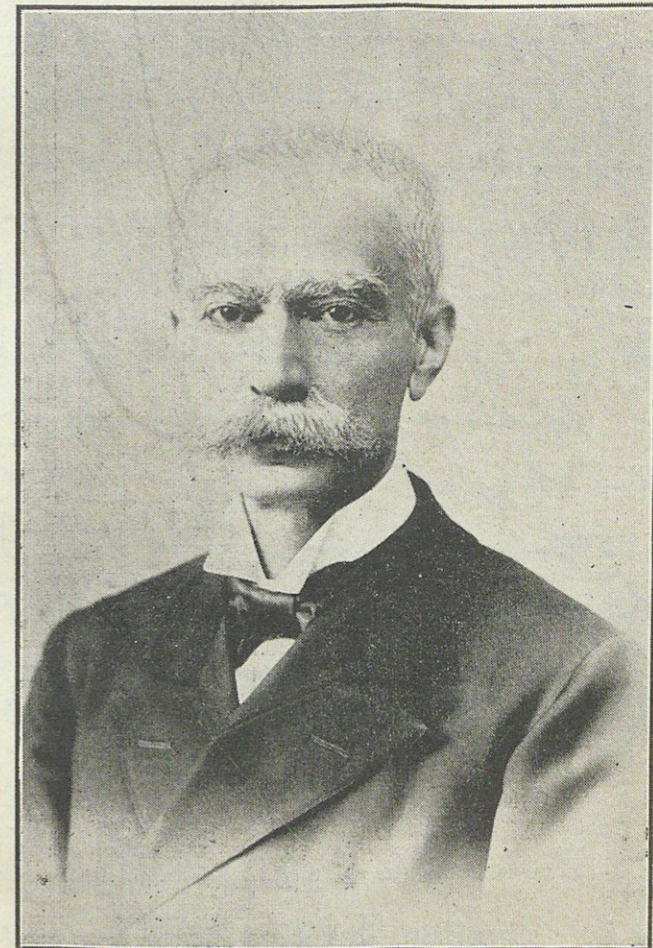
ղէ , շահամուտութիւնը դէպի իր արկղն , ալիւկալութիւնը դէպի իր նպատակը :»

Այդ պարագային խեղճ Մանավեանը տեսնելով ու երեւակայելով նամանաւանդ իր որբիկներուն վիճակը իր ապրուստի միջոցներէն զրկուելէն յետոյ , կ'ընկճի ու թերեւս իր կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով տեղի կուտայ և կ'զգաստանայ : Եղած պաշտօնական յայտարարութեանց համեմատ :

Սակայն մահը կը լրացնէ ամէն բան ու 1888 Նոյեմբեր 7ին խեղճ Մանավեանը կը յանձնուի Խասգիւղի գերեզմանատան ուղեկից ունենալով իր յուղարկաւորութեան ցանցառ թիւով վարժապետներ ու ազգին հսկայ ապերախտութիւնը :

Աղբիւրներ .— Արեւել 1888 Դեկտեմբեր . — Դար Ե . Տեմիրիպաշեան . — Վարդան Մամիկոնեան յառաջաբան Մեփոն կիւրնեանէ 1911.—

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԻՍՈՐԵԱՆ

253.— ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԻՍՈՐԵԱՆ

Յովհաննէս Հիսորեան բազմահմուտ բաշտար 24ին Պոլսոյ Բուժելի Հիսոր թաղը . իր նասէրը ու արեւոր գրագէտը ծնած է 1827 հայրն էր Գէորդ Հիսորեան : 1837ին հաղիւ-

ԱՆՏՈՆ ԵԱՎԷՐ ՓԱՇԱ ԹՐՆԿԸՐ

1818--1908

257.— ԱՆՏՈՆ ԵԱՎԷՐ ՓԱՇԱ ԹՐՆԿԸՐ

Անտոն Եավէր փաշա Թրնկըր ծնած է Պոլսի 1818ին : Իր հայրը՝ Յովսէփ ազա Թրնկըր բնիկ էնկիւրիսցի, երկուսսարգ հասակին մէջ ձգելով իր ծննդավայրը եկած հաստատուած էր Պոլսոյ մէջ, ուր կարող եղած էր ձեռք բերելու սեղանաւորութեամբ փայլուն դիրք ու հարստութիւն : Յովսէփ ազա բազմաթիւ զաւակներու հայր ըլլալով, իր զաւակաց բարձրագոյն կըրթութիւն մը ստլու համար մանաւոր ուսուցիչներ կը վարձէ ըստ որում նոյն ատենները չկային կատարելագործեալ վարժարաններ :

1827—30ի միջոյններուն Թուրք կառավարութիւնը սկսաւ կասկածանքով վերաբերուիլ Հայ Հռովմէականներուն վրայ իբր կէս-օտարական ազգ մը, այդ պատճառաւ Հայ Կաթողիկոսներէն մանաւանդ դիրքի և հարստութեան տէր եղողները հայածուեցան և աքսորուեցան Պոլսէն, որոնց թիւին մէջ կը գանուէր նաեւ Թրնկըր

Հ.Ս.Խ.Զ. Գ.Ս.Բ.Ա. Պ.Ս.Բ.Ն.Տ.Ե.Կ.Ս. 7 - 1122 Ա. ԱՅՍՍԵԿՅԱՆ

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0364247

111
1647

«ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ» կը հրատարակուի պրակ առ պրակ ամիսը անգամ մը, ամբողջութիւնը պիտի բազկանայ 48 պրակներէ՝ 4 հատորի մէջ ամբողջութեամբ և պիտի պարունակէ երեւելազգայիններու լուսանկարները, կենսագրութիւնները և ձեռագիր անտիպ գրուածները, կաթողիկոսներու և պատրիարքներու կոնդակները և այլն :

Կը շարունակուի Բ. Գ. Գ. հատորներու բաժանորդագրութիւնը 80 դրուչի :

Կոչում կ'ընենք հասարակութեան և բանասէրներու մեզ ուղարկել իրենց քով ունեցած օտարալեզուները, ըլլան լուսանկար թէ ձեռագիր և կամ կենսագրութիւններ որոնք անվթար իրենց կը վերադարձնենք դարձեալ :

Ամբողջ գործին բաժանորդագրութիւնն է կանխիկ 108 դրչ. ամէն տեղի համար, իւրաքանչիւր հատորի համար 30 դրուչ :

Բաժանորդներու անունները կը հրատարակենք հետզհետէ :

Գործը պիտի աւարտի մինչև 1912 տարւոյ սկիզբները և բաժանորդները պիտի ստանան իրր նուէր գեղարուեստական շքեղ կողքեր որոնք արուեստասէրներու յանձնած ենք պատրաստուելու համար և որոնք խորհրդանշանը պիտի ըլլան Հայ Տպագրութեան 400 ամեայ Յորելեանին :

Վստահ ենք թէ Հասարակութիւնը պիտի դնահատէ այս գործը որ բազմաձախ եղած է և որուն համար տարիներով տքնած և տառապած ենք :

Հրատարակուած է արդէն առաջին հատորը որ կը վաճառուի 30 դրուչի Պոլիս, Չարդարեան գրատուն. Բերա, Վայսի գրավաճառատունը. Ալէքսանդրիա, Յ. Ղազիկեանի և Գահիրէ, Սուրէն Չաքմաքճեանի քով :

Մեկ պրակի գինը 2 դրուց. գաւառներու համար 100 փարա
Դիմել Չարդարեան Իրասուև, Պոլիս, Չամազեղլար, 24 — 26 :
Կը ծախուի ամեն տեղ :

Մ Ե Ր Վ Ճ Ա Ր Ո Ղ Բ Ա Ք Ա Ն Ո Ր Դ Ն Ե Ր Ը

			Դրչ.
114.	Գեր. Ղեւոնդ Մ. Վ. Մաքսուեան	4	108
115.	Հայ ուսանողաց Միութիւն, Բօպէրթ զօլէճ	4	108
116.	Հայկական ակումբ, Սամսոն	Բ. Գ. Գ.	80
<i>Տեարք՝</i>			
117.	Արմենակ Մէօթէմէթեան, Չակազիկ	4	108
118.	Բիէր Եոսուֆեան, Գահիրէ	4	108
119.	Բիւզանդ Սաչեան, Օրատ	Բ.	30
120.	Գարեգին Թոզաթիւան, Սամսոն	Բ.	30
121.	Գրիգոր Չիլինկիրեան, Չմիւռնիա	4	108
122.	Գրիգոր Յակոբեան	4	108
123.	Գէորգ Մազլումեան, Մինիէլ	4	108
124.	Ղուկաս Ըշըլեան, Աֆիօն Գարա-Հիսար	4	108
125.	Ա. Հաճէթեան, Գահիրէ	4	108
126.	Սեդրաք Յ. Աղաճանեան, Կեսարիա	4	108
127.	Տիգրան Մ. Գալուստեան, Սամսոն	4	108
128.	Տիգրան Չիթուհի, Վան	4	108